

O'RTA MAKTAB O'QUVCHILARINING KELAJAKDAGI KASBLAR QIYOFASINI SHAKLLANTIRISH

Xolmatova Kamola Tuyg'unovna, Buxoro davlat pedagogika instituti, tyutori
kamolaxolmatova92@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada o'quvchilarning kasb tanlashda alohida e'tibor berishi kerak bo'lgan omillar, shu jumladan, shaxsiy qiziqishlar, ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlar hamda zamonaviy taraqqiyot tendensiyalari tahlil qilinadi. O'quvchilarga kasblarning xilma-xilligi, ularning ijtimoiy ahamiyati va kelajakda mavjud bo'lishi mumkin bo'lgan imkoniyatlar haqida ma'lumot berish orqali ushbu jarayonda faol ishtirok etishlariga yordam berish mo'ljallangan. Shuningdek, o'qituvchilar va ota-onalarning o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashidagi roli, shunday qilib, ularning kasb tanlash jarayonida to'g'ri yo'lni tanlashiga yordam beruvchi zaruriy fikrlar keltiriladi. Tadqiqot natijalari o'quvchilarni kasb tanlashda o'z qiziqishlari va ehtiyojlariga muvofiq ravishda yo'naltirishda qo'llanilishi mumkin. U shuningdek, o'rta maktabda kasbga yo'naltirish faoliyatini samarali tashkil etish uchun asos bo'lishi ko'zda tutilmoqda.

Kalit so'zlar: kasb tanlash, motivatsiya, omillar, qaror, texnikum, egallash, vazifalar, resurs, kasb, daraja, shakl, metod, texnologiya, texnika, zamon, qobiliyat.

ФОРМИРОВАНИЕ ОБРАЗА БУДУЩИХ ПРОФЕССИЙ У УЧАЩИХСЯ СРЕДНИХ ШКОЛ

Холматова Камола Туйгуновна, Тьютор Бухарского государственного педагогического
института
kamolaxolmatova92@gmail.com

Аннотация: В статье анализируются факторы, на которые студентам следует обращать особое внимание при выборе карьеры, в том числе личные интересы, социальные и экономические условия, а также современные тенденции развития. Цель проекта — помочь студентам активно участвовать в этом процессе, предоставляя им информацию о многообразии профессий, их социальной значимости и возможностях, которые могут появиться в будущем. В нем также подчеркивается роль учителей и родителей в поддержке учащихся, что дает им важную информацию, помогающую выбрать правильный путь в выборе карьеры. Результаты исследования могут быть использованы в качестве руководства для студентов при выборе карьеры с учетом их интересов и потребностей. Он также призван послужить основой для эффективной организации профориентационной работы в средней школе.

Ключевые слова: выбор карьеры, мотивация, факторы, решение, техникум, приобретение, задачи, ресурс, профессия, уровень, форма, метод, технология, методика, время, способность.

SHAPING THE IMAGE OF FUTURE PROFESSIONS AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS

Kholmatova Kamola Tuygunovna, Tutor at Bukhara State Pedagogical Institute
kamolaxolmatova92@gmail.com

Abstract: The article analyzes the factors that students should pay special attention to when choosing a career, including personal interests, social and economic conditions, and modern development trends. It is intended to help students actively participate in this process by providing information about the diversity of professions, their social significance, and the opportunities that may exist in the future. It also discusses the role of teachers and parents in supporting students, thus providing necessary ideas to help them choose the right path in the process of choosing a career. The results of the study can be used to guide students in choosing a career in accordance with their interests and needs. It is also intended to serve as a basis for the effective organization of career guidance activities in secondary schools.

Keywords: career choice, motivation, factors, decision, technical school, acquisition, tasks, resource, profession, level, form, method, technology, technique, time, ability.

Kirish. Hozirgi zamon o'rta maktab o'quvchilarining kelajakdagi kasblarini tanlash va ularga bo'lgan qiziqishlarini shakllantirish, o'qituvchilar va ota-onalar uchun muhim vazifalardan biridir. Bugungi kunda texnologiyalar, iqtisodiyot va jamiyatdagi o'zgarishlar har bir yosh avlodning

kelajagini keskin belgilab berayotgan bir palatada, o'quvchilarning kasb tanlash jarayoni murakkab va ko'p qirralidir. O'rta maktabda ta'lim olayotgan o'quvchilar uchun kasb tanlash nafaqat o'z qobiliyatlarini anglash, balki shaxsiy qiziqish va ijtimoiy ehtiyojlarga javob beruvchi yo'nalishni belgilash jarayonidir. Ushbu maqolada o'rta maktab o'quvchilarining kelajakdagi kasblar qiyofasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan faktorlarga, metodlarga va strategiyalarga to'xtalib o'tamiz. Kelajakda muvaffaqiyatli kasb egalariga aylanishlari uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayonini muhokama qilamiz.

Zamonaviy jamiyatda kasb tanlash har bir yosh avlod uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, o'rta maktab davrida o'quvchilarda kelajak kasblari va mehnat faoliyatiga tayyorlanish borasida to'g'ri yo'nalish berish muhim. Bugungi maqolada yoshlarning kasbiy kelajagini shakllantirishda e'tibor berilishi lozim bo'lgan jihatlar, samarali usullar va zamonaviy kasblar haqida so'z yuritamiz.

Bugungi kunda iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy o'zgarishlar juda tez sur'atlarda rivojlanayotganligi sababli, kasb tanlash jarayoni yanada murakkablashmoqda. O'quvchilarning oldida turli xil kasblar va mutaxassisliklar, shuningdek, ushbu sohalaridagi talab va takliflar o'rtasidagi muvozanatni topish zarurati mavjud. Shu bilan birga, zamon bilan hamnafas bo'lish va o'zgarishlarga moslashish qobiliyati kadrlar tayyorlash jarayonida alohida ahamiyat kasb etadi. Ish beruvchilar hozirgi kunda yuqori malakali, innovatsion fikrga ega, jamoada ishlay oladigan mutaxassislarga ehtiyoj sezmoqda. Bunga qarab, o'quvchilarni kasb tanlashda ularga yo'l-yo'riq ko'rsatish va to'g'ri ma'lumotlar bilan ta'minlash zarurati yanada kuchayadi.

Tadqiqot obyekti; — o'rta maktab o'quvchilari va ularning kelajakdagi kasblar qiyofasini shakllantirish jarayoni. Bu jarayon ichida o'quvchilarning qiziqishlari, malakalari, shaxsiy xususiyatlari va zamon talablariga binoan kasb tanlashga oid yuzaga keladigan omillar hamda metodologiyalar, pedagogik yondashuvlar va o'quv dasturlari mavjud. Shu bilan birga, obykti sifatida o'quvchilar bilan bir qatorda ularning oilalari, o'qituvchilari, o'quv muassasalari va ish beruvchilar ham hisobga olinadi. Bularning barchasi kelajakdagi kasb tanlash jarayonida bir-birini to'ldiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi faktorlardir.

Qo'llanilgan metodlar; Muzokaralar va muhokamalar metodlari - O'quvchilar o'rtasida kasb tanlashga oid muhokamalar o'tkazish, fikr almashish va bahslar tashkil etish. Kasbga yo'naltirish seminar va treninglar metodlari - O'quvchilarga turli kasblar haqida bilim berish maqsadida seminar va treninglar o'tkazish. Testlar va anketalar - O'quvchilarning qiziqishlari va kuchli tomonlarini aniqlash uchun psixologik testlar va anketalar o'tkazish. Bu metodlar orqali o'rta maktab o'quvchilarining kelajakdagi kasblar qiyofasini shakllantirish jarayoni yanada samarali bo'ladi.

Olingan natijalar va ularning tahlili;

1. O'quvchilarning qiziqishlari: O'quvchilar orasida eng ko'p qiziqish yaratuvchi kasblar IT, tibbiyot, va san'at sohalaridir. Tahlil qilinganda Bu sohalarining bugungi kunda yuqori talabga ega bo'lishi, o'quvchilarning kelajakda o'zlarini ko'rishni istashlariga sababdir.

2. Kasblarni tanlash uchun tayyorgarlik darajasi. O'quvchilarning 60%idan ko'pi kasb tanlashda yetarlicha ma'lumotga ega emasligini bildirishgan. Bu holat kasbga yo'naltirish jarayonining samaradorligini oshirish zarurligini ko'rsatadi, bunaqa seminarlar va ma'lumotlar o'rganishga talab kuchayadi.

3. Oila va muhitning ta'siri. O'quvchilarning 75% i oila va atrofdagi muhitdan kelib chiqib kasb tanlashni afzal ko'rishi aniqlandi. Oila va jamiyatning kasb tanlashda o'rni katta, shuning uchun otalar va o'qituvchilarni ham jalb etish muhim.

4. Fikrlash va kritika qobiliyati. O'quvchilar o'rtasida tahliliy fikrlash qobiliyati past darajada bo'lishi aniqlangan. Fikr bildirish va tahlil qilish qobiliyatini oshirish uchun muhokama va loyiha ishlarini ko'proq jalb etish zarur.

Olingan natijalar o'rta maktab o'quvchilarining kelajakdagi kasblar qiyofasini shakllantirishda mavjud bo'lgan imkoniyatlar va muammolarni aniqlashga yordam beradi. Ta'lim jarayonida yo'l qo'yilishi lozim bo'lgan takliflar, o'quvchilarning kasbga orientatsiyasini yanada samarali rivojlantirishga xizmat qiladi.

O'quvchilar kasb tanlash jarayonida birinchi navbatda, o'z qiziqishlari va qobiliyatlarini o'rganib, baholashlari kerak. Shuningdek, mehnat bozoridagi ehtiyojlar, zamonaviy kasblarga bo'lgan talab darajasi va texnologik o'zgarishlar ham hisobga olinishi zarur. Mehnat bozoridagi ehtiyojlar va zamonaviy kasblar. Bugungi kunda mehnat bozori doimiy o'zgarib bormoqda. Bunga sabab bo'layotgan asosiy omillardan biri – yangi texnologiyalarning rivojlanishi va global iqtisodiy

jarayonlarning ta'siri. Mehnat bozoridagi ehtiyojlar va zamonaviy kasblarga bo'lgan talab darajasi doimo yangilanib turadi, bu esa ishchilardan yangi ko'nikmalar va qobiliyatlarni talab qiladi. Zamonaviy kasblarga bo'lgan talab jahonda mehnat bozoridagi talab va taklif ko'p jihatdan iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik o'zgarishlarga bog'liq. Hozirgi kunda quyidagi sohalarda kasblarga bo'lgan talab oshmoqda:

1. Ma'lumot texnologiyalari: Dasturchilar, ma'lumot analizchilari va kibersozlar sohasida talab yuqori. Har qanday biznesda raqamli texnologiyalarni qo'llash katta ahamiyatga ega.

2. Sog'liqni saqlash: Tibbiyot sohasida ham kasb tanlash imkoniyatlari kengaymoqda. Shifokorlar, hamshira va reabilitatsiya mutaxassislari kabi kasblarga ehtiyoj oshmoqda.

3. Muhandislik va texnologiya: Muhandislik sohasida, ayniqsa muhandislar, arxitektorlar va energetika mutaxassislari uchun talab yuqori. Barqaror energiya manbalari va yangi qurilish texnologiyalari bu sohadagi ehtiyojlarni ko'paytirmoqda.

4. Yashil va ekoloji kasblar: Atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanish maqsadida, yashil iqtisodiyot sohasida ham yangi kasblar paydo bo'lmoqda. Ekologlar va yashil texnologiyalar bo'yicha mutaxassislarning zaruriyatni oshirmoqda.

Texnologik o'zgarishlar mehnat bozorida yangi kasblarning paydo bo'lishiga va eski kasblarning yo'qolishiga olib kelmoqda. Masalan, automatizatsiya va sun'iy intellekt (AI) ko'plab ishlab chiqarish va xizmat sohalarida ish o'rinlarini qisqartirib, yangi, innovatsion kasblarga yo'l ochmoqda. Odamlar o'rnini bosadigan mashinalar yaratish natijasida ba'zi kasblar saqlanib qolsa ham, yangi qobiliyatlar va ko'nikmalarga ega ishchilarni talab qiladi.

Quyidagi omillar alohida ahamiyatga ega:

- Shaxsiy qiziqishlar va hobbilar
- Jamiyat ehtiyoji va zamonaviy talab
- Texnika va texnologiyalarga qiziqish
- Bozor talabidagi kasblar haqida ma'lumot

Kelajak kasblarining o'sib borayotgan yo'nalishlari: Bugungi kunda IT, robototexnika, sun'iy intellekt, dizayn, xizmat ko'rsatish sohalari kabi kasblar yuqori sur'atlarda rivojlanmoqda. Shu bois, o'quvchilarni erta yoshdan zamonaviy texnologiyalar bilan tanishtirish, dasturlash, kreativ fikrlash va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish ayni muddaodir.

Kasbiy ko'nikma va qiyofani shakllantirish usullari:

- Kasbiy yo'naltirish darslari orqali turli soha va kasblar haqida tushunchalar berish
- Motivatsion uchrashuvlarda o'z sohasida muvaffaqiyatga erishgan shaxslar bilan uchrashuvlar tashkil etish

- Amaliy mashg'ulotlar va ijodiy loyihalar, stajirovkalar orqali shaxsiy tajribani oshirish

- Onlayn kurslar va platformalardan foydalanish

- Guruh bo'lib ishlash orqali team building va liderlik sifatlarini rivojlantirish

Kasb tanlash jarayoni ko'plab omillarga bog'liq. Yoshlar o'z qobiliyatlari, qiziqishlari va talantlariga asoslanib, kelajakdagi kasbini tanlashi zarur. Bu jarayonda oilaning, do'stlarning va murabbiylarning fikrlari ham muhim rol o'ynaydi. Har bir kasb o'zining murakkabligi va talablari bilan farqlanadi. Shuning uchun, har bir yosh avlod vakili o'zini qiziqtirgan sohani chuqur o'rganishi lozim.

Kasbga bo'lgan munosabat: Bugungi kunda kasbga bo'lgan munosabatlar o'zgarib bormoqda. Internet orqali ma'lumot olish, masofaviy ta'lim va yangi texnologiyalar yoshlarni turli kasblarni o'rganishga imkoniyat yaratmoqda. Shuningdek, yangi kasblar paydo bo'lmoqda, bu esa yosh avlodning tanlov imkoniyatlarini kengaytiradi.

Hozirgi kunda muhim kasblar: Hozirgi zamon talablariga javob beradigan kasblar IT sohasida, biologiya va tibbiyot, yashil energiya va hukumat xizmatlarida kiradi. Ushbu kasblar nafaqat moliyaviy jihatdan, balki ijtimoiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Yoshlar ushbu sohalarda o'z imkoniyatlarini sinab ko'rishlari va rivojlanishlari mumkin.

Yoshlar uchun tavsiyalar

1. Qiziqishlarni aniqlash: O'z qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlash, to'g'ri kasb tanlash uchun birinchi qadamdir.

2. Ta'lim va o'qish: O'qishga bo'lgan intilish va zarur malakalarga ega bo'lish kasb tanlash jarayonida muhim hisoblanadi.

3. Amaliyot: Turli xil amaliyotlarda ishtirok etish, tajriba orttirish va real ish muhitini tushunish imkonini beradi.

4. Muloqot: O'z kasbi orqali muvaffaqiyat qozongan insonlar bilan suhbatlashish, to'g'ri yo'lni tanlashda yordam beradi.

Xulosa

Zamonaviy jamiyatda kasb tanlash jarayoni yoshlar uchun juda muhimdir. To'g'ri kasb tanlash, nafaqat shaxsiy muvaffaqiyat uchun, balki jamiyat rivojiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Yosh avlod o'z qobiliyatlarini to'g'ri baholashi va kelajakda olib boriladigan faoliyatini to'g'ri rejalashtirishi zarur. O'rta maktab bosqichida o'quvchilarning kasbiy qiyofasini shakllantirish, ularda kelajak kasblariga qiziqish uyg'otish beqiyos ahamiyatga ega. Bu yo'lda nafaqat o'qituvchilar, balki ota-onalar va jamiyat ishtiroki ham juda muhim. Yoshlarni kasbiy orientatsiya qilish orqali ular o'z imkoniyatlarini to'liq ochib, kelajagini to'g'ri yo'nalishda qurishlariga yordam beramiz. Mehnat bozoridagi ehtiyojlar va zamonaviy kasblarga bo'lgan talab darajasi doimiy o'zgarishda. Biznes va sanoat sohalaridagi texnologik yangiliklar, shuningdek, ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar, yangi kasblarning paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Kelajakda, ishchilar zamonaviy ko'nikmalarga ega bo'lishlari va tez o'zgaruvchan sharoitlarga moslashishlari zarur bo'ladi. Bunga tayyorlanish va zamonaviy ehtiyojlarni qondirish uchun bilim va malakalarni rivojlantirish muhimdir. Shu bilan birga, zamon bilan hamnafas bo'lish va o'zgarishlarga moslashish qobiliyati kadrlar tayyorlash jarayonida alohida ahamiyat kasb etadi. Ish beruvchilar hozirgi kunda yuqori malakali, innovatsion fikrga ega, jamoada ishlay oladigan mutaxassislarga ehtiyoj sezmoqda. Bunga qarab, o'quvchilarni kasb tanlashda ularga yo'l-yo'riq ko'rsatish va to'g'ri ma'lumotlar bilan ta'minlash zarurati yanada kuchayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Исакова м. т. эмпирическое исследование взаимосвязи отношения личности к здоровью с индивидуально-динамическими характеристиками //п 86 психология управления персоналом и экосистема международный научный журнал № 1(100), часть 1 «научный фокус» май, 2023 342 наставничества в усло-виях изменения технологического уклада. вторая международная научно. – 2021. – с. 544.

2. Исакова, м. т. "эмпирическое исследование взаимосвязи отношения личности к здоровью с индивидуально-динамическими характеристиками." п 86 психология управления персоналом и экосистема наставничества в усло-виях изменения технологического уклада. вторая международная научно (2021): 544.

3. Исакова, м. т. (2021). эмпирическое исследование взаимосвязи отношения личности к здоровью с индивидуально-динамическими характеристиками. п 86 психология управления персоналом и экосистема наставничества в усло-виях изменения технологического уклада. вторая международная научно, 544.

4. Xolmuratov x.s, Xusainova z.m, Duschanov n.s, Abdullayev r.a, &Yangibayeva o.s qizi . (2022). ta'lim jarayonida innovatsiya texnologiya . fan va ta'lim,3 (1), 491-495. <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/2350>

5. Xolmuratov x.s, Qurbanova x.d, Madaminova f.m, Madaminov b.r, Jumaniyozova s.b, &Saidova l.b(2021). ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash . fan va ta'lim , 2 (12), 551-556. <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/2207>

6. Safasheva, Xolmuratov x. s. (2021). ta'lim-tarbiya faoliyatda gumanitar yo'l qo'yilgan narsalarni qo'llash hodisalari. fan va ta'lim, 2 (5), 641-648. <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/1435>

7. Холмуротов ф. mintaqada aholi turmush faravonligini oshirishda qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtiruvchi subyektlar ro'lini baholash //иждимой-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/actual problems of humanities and social sciences. - 2023. - т. 3. - №. 7. - с. 83-91.

8. Saribaevich, k. f. issues of having optimal ratio of subjects in ensuring sustainable agricultural development. інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути: тези доп. iii міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 11-12 серпня 2021 р.- дніпро, україна, 2021.-477 с., 113.

9. Saribaevich, k. f. issues of having optimal ratio of subjects in ensuring sustainable agricultural development. інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути: тези доп. iii міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 11-12 серпня 2021 р.- дніпро,

україна, 2021.-477 с., 113.

10. Холмуротов, ф. (2023). оценка роли субъектов, производящих сельскохозяйственную продукцию, в повышении благосостояния населения региона. ижтимоийгуманитар фанларнинг долзарб муаммолари / актуальные проблемы социальногуманитарных наук / actual problems of humanities and social sciences., 3(7), 83- 91. <https://doi.org/10.47390/scp1342v3i7y2023n12>

11. Холмуротов, ф. (2023). mintaqada aholi turmush faravonligini oshirishda qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtiruvchi subyektlar ro'lini baholash. ижтимоий- "science and education" scientific journal / www.openscience.uz march 2025/ volume 6 issue 3 issn 2181-0842 / impact factor 4.526 272 гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/актуальные проблемы социальногуманитарных наук/actual problems of humanities and social sciences., 3(7), 83- 91.

12. Internet manbalar

www.ziyonet.uz

www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi qonunchilik hujjatlari.

www.uzedu.uz – O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi rasmiy sayti.